

De omgekeerde wereld en toch 'niets nieuws onder de zon'¹

Ontwikkelingen in het denken over ziekte en genezing

- door Teun van der Leer -

N.a.v.: **Geneest de zieken. Over de bijbelse leer van ziekte, genezing en bevrijding.** Willem J. Ouweneel, Medema Vaassen 2003, 30 blz., €19,95

Dossier T.B. Joshua. Genezing in breder perspectief. Drs. R. van der Ven, Buijten & Schipperheijn Amsterdam 2003, 152 blz., €15,00

Zal God mij genezen? Over ziekte, geloof en gebed. Ron Dunn, Gideon Hoornaar 2004 (1997), 230 blz., €15,50

De discussie over ziekte en genezing zal wel niet verstommen voordat de (kerk)geschiedenis ten einde is. In ons land bestaat er momenteel weer een groeiende belangstelling voor, waarbij verrassend genoeg de toon gezet wordt in reformatorische (Hette Abma, Mart-Jan Paul, artikelen in *CV-Koers*) en darbistische (Willem Ouweneel) kring. Met name de laatste maakte wat dit onderwerp betreft een theologische 'salto mortale' die hem in gezelschap brengt van mensen als T.B. Joshua en Jan Zijlstra. De omgekeerde wereld? Of heeft ook hier de Prediker weer gelijk met zijn 'er is niets nieuws onder de zon'?!

Die 'omgekeerde wereld' trof me vooral bij vergelijking van de boeken van Ouweneel en Dunn. Terwijl Ouweneel de al bijna onder het stof geraakte aloude pinksterboodschap 'ziekte is uitzondering en genezing is normaal' grondig afstoft en weer naar voren haalt, verzet Dunn zich juist tegen deze z.i. extreme en onbijbelse positie en vraagt hij nadrukkelijk aandacht voor Gods heiligend werk in ziekte en lijden, zonder overigens het gebed om genezing te veronachtzamen. Maar Dunns boek verschijnt wel bij de vanouds 'pinksteruitgeverij' Gideon! Beide boeken zijn het zeer waard om gelezen te worden en zijn 'verplichte stof' voor ieder die mee wil denken en doen(!) in het gebed om genezing. Van der Vens poging om via dossier T.B. Joshua ook een duit in het theologische 'debatszakje' te doen mislukt helaas jammerlijk.

Typisch 'Ouweneel-boek'

Geneest de zieken! is een typisch 'Ouweneel-boek' en wel om twee redenen. In de eerste plaats vanwege de drang naar volledigheid. Het is niet zomaar het zoveelste boek over genezing, maar het beoogt – zoals de ondertitel het noemt – 'de bijbelse leer van ziekte, genezing en bevrijding' te beschrijven. Vrijwel alle vragen die je je op dit terrein stellen kunt, komen in dit boek aan de orde én worden erin beantwoord. En daarmee kom ik bij de tweede 'Ouweneel-trek': de stelligheid waarmee posities worden ingenomen. Hier wordt niet aarzelend verkend en vragenderwijs plaats bepaald. Nee, hier wordt zonder terughoudendheid uitgelegd hoe het nu zit, ook al staat het hier en daar haaks op eerdere door de auteur met dezelfde(!) stelligheid ingenomen posities. We hebben dan ook te maken met 'de eerste liefde' van een *bekeerling*. In zijn inleiding geeft hij aan zelf 'met heel wat vooroordelen' te zijn opgegroeid, waardoor hij veel opmerkingen over pinkster- en charismatische medechristenen in zijn *Het domein van de slang* (1978) nu 'hogelijk betreurt'. Vervolgens geeft hij aan hoe hij in 2002 'op merkwaardige wijze in aanraking kwam met de genezings- en bevrijdingsbediening van profeet T.B. Joshua in Lagos, Nigeria'. Deze heeft hij binnen anderhalf jaar maar liefst vijfmaal bezocht en in die periode is dit boek geschreven, waarbij hij heel sterk heeft beleefd 'dat het boek is geschreven onder de bijzondere zegen die op die plaats (*The Synagoge, Church of All Nations*) rust'. Vervolgens is het aan de lezer om te beoordelen 'in hoeverre ik erin geslaagd ben de bijbelse middenweg te bewandelen'.

¹ Uit: *Soteria* 21.2 (2002), 66-72.

Wel, dat is – voor zover ik het kan zien – niet gelukt. Het is zeer terecht – en zeer in hem te prijzen – dat Ouweneel terugkomt op zijn sterk anti-charismatische standpunten uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Hij weerlegt ze hier en daar uitstekend in dit boek. Dat leidt bijvoorbeeld tot mooie passages tegen de berusting, met o.a. een verrassend beroep op Watchman Nee, een heldere verwerping van het cessationisme, een wat eigenzinnige, maar wel tot nadenken stemmende uitleg van Paulus' doorn in het vlees (geen ziekte, maar verdrukkingen) en een goed overzicht van de dienst der genezing in de kerkgeschiedenis, zoals we dat ook bij Paul in *Vergeving en genezing* aantreffen (dit boek gaat vooral over de ziekenzalving van Jakobus 5, maar met een brede inleiding en met een meer pastorale en evenwichtige stellingname dan Ouweneel) en veel eerder ook in K.J. Kraans m.i.nog altijd onovertroffen handboek *Opdat u genezing ontvangt* aantreffen.

Ouweneels boek doet trouwens wel aan Kraan denken. Ook zijn boek is een soort handboek dat een totaaloverzicht wil geven. Hij citeert ook regelmatig met instemming uit Kraan. Tegelijk trekt hij bepaalde lijnen door, waar Kraan veel voorzichtiger en terughoudender is. Bijvoorbeeld als het gaat om het reclame maken voor genezingen, het houden van massale genezingscampagnes en fysieke verschijnselen bij zowel 'genezers' ('krachten' die van hen uitgaan) als genezenen (trillen, vallen enz.). Waar Kraan hier m.i. terecht grote terughoudendheid betracht, breekt Ouweneel er een lans voor (139, 323 vv.). Wat hierbij vooral opvalt is dat Ouweneel het kaf en het koren niet of nauwelijks van elkaar onderscheidt en even zo vrolijk een beroep doet op Charles Finney en John Wimber als op William Branham en Benny Hinn. Het is werkelijk verbazend om te zien hóe kritiekloos Ouweneel allerlei extreme 'gebedsgenezers' aanhaalt en ten voorbeeld stelt. Werden Branham en Kathryn Kuhlman in *Het domein van de slang* nog min of meer op één lijn gesteld met spiritistische mediums (292), nu is Branham 'de vermaarde genezingsbedienaar' (185) en is Kuhlman zo vol van de Geest dat de *Sjechina* van God door haar aanwezigheid mensen in aangrenzende hotelkamers geneest (274).

Het is écht de omgekeerde wereld: Ouweneel waarschuwt zelfs dat wie tegenwoordige genezingsbedieningen als van T.B. Joshua en Jan Zijlstra aan de duivel durven toeschrijven, op moeten passen niet te zondigen tegen de Heilige Geest (25, 285, 295). Nu zijn weinig mensen daar denk ik op uit, maar het is nog wat anders om alle extreme leringen en gedragingen van mensen als T.B. Joshua en Jan Zijlstra bijbels-theologisch persé te willen legitimeren. En dat is toch de indruk die dit boek meer en meer achterlaat. Een indruk die nog versterkt wordt door het soms bijna laten 'buikspreken' van de Schrift als het gaat om de verdediging van bepaalde omstreden standpunten of handelingen. Bijv. bij het beroep op Marcus 8:22vv. in verband met territoriumgeesten en het beroep op Joh. 9:6vv. als het gaat om T.B. die eerst met een zakdoek in zijn eigen ogen wrijft en deze daarna aan een blinde geeft met de opdracht hetzelfde te doen, zodat hij weer zien kan.

Misschien kan ik mijn hoofdbezwaar tegen dit boek het beste weergeven aan de hand van wat Ouweneel het 'Lazarus-principe' noemt. Toen Lazarus door Jezus werd opgewekt, kwam hij het graf uit 'zijn voeten en zijn handen gebonden met grafdoeken, en zijn gezicht met een zweetdoek omwonden' (Joh. 11:44). Ouweneel trekt uit dit op zichzelf eenvoudige en ondergeschikte gegeven, verregaande conclusies, als hij het losmaken van de doeken het Lazarus-principe noemt en hieronder verstaat 'de gemeentelijke bediening om de "doeken" van de nieuwbekeerden los te maken: ziekten, vloeken en/of occulte belastingen moeten worden verbroken in de naam van Jezus. En als de gelovige opnieuw in de greep van zonden, ziekten, vloeken en belastingen terecht komt, is er opnieuw bediening nodig'. Let erop hoe hier 'zonden, ziekten, vloeken en belastingen' in één adem worden genoemd. Hoezeer de auteur af en toe ook nuanceert, zijn uitvoerige aandacht voor alle mogelijke zonden, vloeken en occulte belastingen die oorzaak van ons ziek-zijn kunnen zijn én de opsomming van 'voorwaarden en condities' voor genezing en bevrijding, geven al lezend een steeds meer beklemmend gevoel. Gods bevrijdende genade en zijn vrijmacht komen te weinig tot hun recht. Hoewel Ouweneel terecht opmerkt dat 'we niet moeten proberen alles wat met zonde, ziekte en genezing te maken heeft in één simpel theologisch schema bij

elkaar te brengen' (243), neigt hij daar zelf wel steeds weer toe. Bijvoorbeeld in zijn vrijwel kritiekloos instemmen met de omstreden opvattingen van Derek Prince over vloek en zegen, in de opsomming van voorwaarden voor de bediening en het ontvangen van de gaven van de Geest (zonder vrucht geen gaven, zo stelt hij...), in het tienstappenplan op weg naar bevrijding, in zijn uitleg van 'de werking van de dynamis', in zijn opsomming van de condities bij de voorbidders, de zieken en de omgeving bij een ziekenzalving enzovoorts. De systeemdwang wint het te vaak van de open einden die het leven én de Schrift te zien geven en onze theologie nooit meer doen zijn dan een pelgrimage; we zijn en blijven ook m.b.t. dit onderwerp 'onderweg', zoekend en vindend, kennend 'ten dele'.

Dossier T.B. Joshua

Van der Ven zou wel eens tot de mensen kunnen behoren waar Ouweneel zijn waarschuwing om niet tegen de Geest te zondigen aan richtte. In elk geval nam Ouweneel – samen met 120 anderen - openlijk afstand van dit boek in een advertentie in het blad *Charisma* in december 2003. Alsof hij het voorvoelde legt Van der Ven al op bladzijde 10 in zijn verantwoording uit dat zijn schrijven nóóit een zonde tegen de Heilige Geest kan zijn, maar dat er eerder van een ernstig bedroeven van de Geest sprake is als we de leer en het werk van T.B. Joshua níet toetsen.

Van der Ven heeft een op het eerste gezicht originele en aardige vorm gevonden om zijn toetsing in te gieten: Een fictieve persoon die ongeneeslijk ziek is wordt gevraagd om deel uit te gaan maken van een onderzoekscommissie die een rapport moet schrijven over T.B. Joshua. In de verslagen van de vergaderingen van deze commissie en de overwegingen die dit bij de hoofdpersoon oproept, verwerkt Van der Ven de bevindingen van zijn eigen onderzoek naar T.B. In tegenstelling tot Ouweneel is hij nooit naar Nigeria afgereisd, omdat hij daar naar eigen zeggen van de Here God 'geen groen licht voor kreeg' (11). Zijn bronnen waren internet, literatuur, 22 uur videomateriaal en persoonlijke interviews. Dat klinkt indrukwekkend, maar het lastige is dat deze bronnen nauwelijks te verifiëren zijn. Het is hier dat de gekozen methode zichzelf in de hiel bijt: allerlei mensen mogen voor de onderzoekscommissie hun verhalen doen en citeren vrijelijk T.B. en vele anderen, maar omdat het fictie is, is niet na te gaan hoe betrouwbaar een en ander is. Het geeft Van der Ven gelegenheid om van alles te beweren en naar voren te brengen, maar je kunt er niks mee. Je komt in aanraking met inderdaad verbijsterende uitspraken en gedragingen van T.B., maar je kunt de bronnen niet natrekken noch de context waarin een en ander is gezegd en gedaan. Langzaam maar zeker wordt alles steeds meer op één hoop geveegd: Toronto, Pensacola, Holy Trinity Brompton, Benny Hinn, T.B. Joshua, ja zelfs Baghwan en Sai Baba! Vanaf bladzijde 128 komt de (oude en achterhaalde) theologische aap steeds meer uit de mouw: de tijd van wonderen is met de apostelen voorbij en wonderen in deze tijd moeten dus haast wel van de duivel zijn. Voor de vorm heeft het boek nog wel een open einde en mag de lezer zelf oordelen, maar op grond van het in dit boek gebodene kan de lezer eigenlijk maar één conclusie trekken: T.B. Joshua is geen dienaar van het Licht. Hoezeer ik ook overtuigd ben van de noodzaak tot een kritische toetsing van T.B., op deze manier komen we niet verder.

Bijbels, evenwichtig en eerlijk

Dunn staat, zo meldt hij aan het begin van zijn *Zal God mij genezen?*, 'niet afwijzend tegenover de zaak van de goddelijke genezing'. Dit boek 'is het resultaat van mijn persoonlijke zoektocht die begon toen mijn geloof plotseling geconfronteerd werd met ziekte, lijden en dood' (16). Hij noemt dan de dood van zijn moeder op 60-jarige leeftijd vanwege kanker, de zelfmoord van zijn 18-jarige manisch-depressief zoon (waarover hij al eerder schreef in het prachtige en openhartige *Wanneer de hemel zwijgt*, Gideon 1994) en de zware depressies waaraan hij zelf ruim tien jaar leed. Zijn probleem was dat hij 'wel genoeg geloof had voor genezing, maar niet genoeg om ziek te blijven' (17). Bij het schrijven van dit boek was zijn belangrijkste zorg 'dat mijn onderwijs de Bijbel recht doet, evenwichtig is en door-en-door eerlijk' (116). Mijn waarneming is dat dit op alle drie fronten gelukt is.

Dunns boek bestaat uit drie delen. Het eerste gaat over ziekte en gezondheid, het tweede over eerlijk omgaan met de Schrift en het derde over Gods goedheid in het lijden. In zijn inleiding op deel één merkt hij op dat er een nieuwe god in het land is met twee koppen: gezondheid en conditie. Het is zeer de vraag of die twee samenvallen met de levende God. Volgens Dunn zijn er nogal wat zaken die voor een gelovige boven gezondheid uitgaan: (geestelijke) vernieuwing, vrijheid, een nieuw en dieper vertrouwen op God. De eenzijdige nadruk op gezondheid is een heidense, Griekse erfenis, waar de mens in het middelpunt staat met z'n idealen van gezondheid, schoonheid, rijkdom en genot. Paulus noemt dit de leugen (Rom. 1:25) en J.I. Packer noemt het 'Hot Tub Religion' (bubbelbad-religie): 'We zijn geobsedeerd geraakt door gezondheid op een manier die nogal ziekelijk is, en die nooit eerder is voorgekomen – zelfs niet in het oude Sparta, waar de lichamelijke cultuur alles was' (68). Met instemming citeert Dunn ook John Stott in het verwerpen van het 'health-and-wealth-gospel' (93).

Deel twee is zoals gezegd, geheel gewijd aan de omgang met de Schrift, de hermeutiek. Dunn benadrukt dat de leer van de kerk niet gebaseerd is op de *ervaringen*, maar op het *onderwijs* van de apostelen! Hij weerlegt een aantal typische stokpaardjes van de 'welvaarts-evangelisten', zoals het oneigenlijke beroep op de 'grotere werken' van Joh. 14:12. Waarom zou dat alleen slaan op genezing, en niet óók op water in wijn, lopen over water en broodvermenigvuldiging? Ook laat hij duidelijk zien dat geloof lang niet altijd een voorwaarde is voor genezing in de Schrift (bijv. Lazarus, Malchus, de man te Betesda, de man bij de schone poort): 'Het gaat niet om de *kracht* van ons geloof, maar om het *voorwerp* van ons geloof, namelijk Jezus' (136). En: 'God beperkt zijn eigen vrijheid niet door de grootte of de kwaliteit van ons geloof. Als we geloof beschouwen als een prestatie die God kan dwingen om naar onze wil te handelen, zitten we er volkomen naast' (168). Dat er geen 'recht' op gezondheid bestaat zoals we op grond van het kruis 'recht' hebben op vergeving, wordt helder uitgelegd in hoofdstuk 13: 'Ziekte is geen zonde en heeft dus geen verzoening nodig; het is een van de vele gevolgen van de zonde' (147). En van die gevolgen zijn we in deze bedeling gewoon nog niet af, daarvoor hoef je maar een bevalling bij te wonen of een middagje in je tuin onkruid te wieden! 'Doornen en distels groeien op alle werkterreinen. Zonder zweet wordt er niet geoogst' (162). In hoofdstuk 14 weerlegt hij uitvoerig en beargumenteert de leer dat het Gods wil is dat we gezond zijn. Wat God wil is *heiligheid!* Deze leer kan juist levensbedreigend zijn, verzwakt verdriet met schuldgevoelens, wekt valse hoop, wekt zelfveroordeling in de hand, ontzegt God de kans om door ziekte iets in ons te bewerken, drukt het medeleven met lijdende mensen de kop in en dwingt ons om excuses te verzinnen voor mislukkingen. Ons lichaam verschilt niet van dat van een niet-christen. De uitspraak dat er geen mus ter aarde valt zonder uw hemelse Vader is een prachtige waarheid, *maar de mus valt wel!*

De laatste vijf hoofdstukken gaan uitvoerig in op het bidden voor zieken (waarin een wat warrig betoog over de ziekenzalving van Jakobus 5) en de vragen rond wel en niet verhoord worden. Wat je niet ontvangt, heb je waarschijnlijk niet nodig, is Dunns uitgangspunt. Soms wordt je niet genezen *van* je ziekte, maar *door* je ziekte: 'Stel u eens voor hoe armelijk het in de kerk zou zijn zonder de gezangen, gedichten, preken, kunstwerken en getuigenissen die zijn voortgekomen uit ziekte en lijden (...) Spurgeon zei: Ik durf te beweren dat gezondheid, op ziekte na, de grootste gave is die God ons kan schenken. Ziekte is voor Gods heiligen vaak meer van nut geweest dan gezondheid' (168).

Ook als je de uitspraak van Spurgeon wat 'overdone' vind (en dat vind ik), een feit blijft dat elke genezing nooit meer is dan 'uitstel van de executie'. Daarom behoort het óók tot verantwoord en bijbels pastoraal handelen om mensen te helpen te sterven. Ook daarover schrijft Dunn behartenswaardige dingen.

Niet te snel getuigen (maar wel luisteren!)

Ik probeer de balans op te maken en leg Ouweneel en Dunn naast elkaar. Beide boeken zijn geschreven door mensen met een grote eerbied en liefde voor de Schrift. Ook baseren beide

zich op persoonlijke ervaringen; Ouweneel op zijn vijf bezoeken aan T.B. in Nigeria en zijn eigen genezing door deze van een hardnekkige keelontsteking (303) en Dunn op de genoemde ervaringen met ziekte en lijden uit eigen omgeving en in zijn pastoraat. Waarom is het laatste boek dan zoveel evenwichtiger en realistischer en daardoor m.i. ook bijbelser? Ik denk dat dit o.a. te maken heeft met de ruimere pastorale ervaring van Dunn, die je door zijn hele boek heen proeft, in tegenstelling tot dat van Ouweneel, waarin ook de plaatselijke gemeente, zowel theologisch als praktisch, met z'n weerbarstigheid en alledaagsheid, node wordt gemist. Zijn boek is toch meer *systematische* dan *praktische* theologie. Het scheelt denk ik ook dat Dunns persoonlijke ervaringen hem zo vreselijk dicht op de huid hebben gezeten.

Maar het grootste verschil is denk ik dat Dunn heeft gewacht met schrijven, zodat zijn gedachten konden bezinken en rijpen. Over de zelfmoord van zijn zoon schreef hij in *Wanneer de hemel zwijgt* pas een kleine 20 jaar later en dit boek dateert van bijna 10 jaar na zijn eigen depressies. Ouweneels bezoeken aan Nigeria vonden tussen maart 2002 en juli 2003 plaats en zijn boek verscheen in het najaar van 2003. Mijn conclusie is dat Ouweneel een bekeerling is die te snel is gaan getuigen. Over bekeerlingen niets dan goeds wat mij betreft, maar laten ze wel de tijd nemen om hun nieuw verworven inzichten te laten rijpen en ze niet té snel en vooral niet té nadrukkelijk wereldkundig maken. Wat Ouweneel gedaan heeft lijkt een beetje op (vergeef me de vergelijking, die verder geheel mank gaat!) een pas bekeerde prostituee die een boek schrijft over de bijbelse leer van huwelijk en sexualiteit. Daar kan zo iemand ook beter een paar jaar mee wachten.

Om nog even op de titel boven dit artikel terug te komen: Door deze snelle publicatie is er weliswaar sprake van een omgekeerde wereld (Ouweneels theologische 'salto mortale'), maar tegelijk ook van 'niets nieuws onder de zon', want alle valkuilen die de pinksterbeweging met pijn en moeite heeft leren vermijden de afgelopen decennia, worden weer zichtbaar. En tóch zou het jammer zijn als we naar dit getuigenis niet zouden luisteren. Want bekeerlingen kunnen misschien in onze ogen wat al te enthousiast en ongenueanceerd getuigen, hun getuigenis heeft wel te maken met ingrepen van Godswege in levens van mensen. De dienst der genezing is té lang het stiefkindje van de kerk geweest en verdient het om blijvend op de kerkelijke en theologische kaart te staan. Daarbij hebben we zowel het spontane als het gerijpte getuigenis nodig. Nogmaals: lees die Ouweneel en die Dunn. Het is 'stichtend, vermanend en bemoedigend' en dat is, naar een oud getuigenis, het werk van de Geest (1 Kor. 14:3).